

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Унгурян Наталі Василівни «Соціально-психологічні особливості проявів когнітивного дисонансу у професійній діяльності медичних працівників», представлене на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук із спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Професійний розвиток фахівця передбачає його активне намагання впливати на зовнішні обставини, усвідомлення своїх дій і відповідальності за те, що відбувається з ним, планування і постановку мети професійної діяльності, внутрішню роботу над собою заради її досягнення. Все це вимагає великих зусиль, що нерідко зумовлює прояви когнітивного дисонансу у фахівців соціономічних професій, зокрема у медичних працівників. Разом із тим, в умовах підвищених соціальних очікувань від професійної діяльності фахівців медичної галузі, бракує ґрунтовних досліджень процесу їх професіоналізації: від прийняття рішення про вибір фаху, етапів професійної підготовки у закладі вищої освіти і до професійної реалізації. Актуальними стають питання ціннісного ставлення в межах професійної взаємодії, сприйняття інформації, проблеми мотивації, готовності до професійної діяльності, впливу перцептивних, інтелектуальних, емоційних навантажень та умов праці на забезпечення ефективної роботи медичних працівників. Крім того, наразі залишається майже недослідженим вплив когнітивного дисонансу на професійну діяльність фахівців-медиків. Саме тому необхідними є наукові розвідки, що інтегрують методологію соціальної психології для вивчення механізмів та специфіки професійного становлення фахівців медичної галузі, що дозволить сформулювати стратегію соціально-психологічного супроводу процесу їх професіоналізації та професійної самореалізації. З погляду на зазначене, дисертаційне дослідження Унгурян Н.В. вважаємо своєчасним, актуальним та затребуваним

Об'єкт, предмет дослідження та поставлені завдання окреслені дисертанткою з граничною конкретністю. Це створило сприятливе підґрунтя для досягнення основної мети: виявити соціально-психологічні особливості проявів когнітивного дисонансу у професійній діяльності медичних працівників.

У дисертаційному дослідженні авторкою обґрунтовано актуальність проблеми дослідження чітко визначено теоретико-методологічні засади і методи дослідження, вказано базу дослідження, визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження.

Вагомість наукової новизни отриманих Унгурян Н.В. результатів дослідження визначається тим, що в ньому вперше зміст та специфіку професійної діяльності медичних працівників (її морфологічний, аксіологічний, праксеологічний та онтологічний аспекти) розглянуто крізь соціально-психологічні особливості проявів, впливу та наслідків у ній когнітивного дисонансу.

Авторкою визначено соціально-психологічні особливості проявів когнітивного дисонансу в професійній діяльності медичних працівників на різних етапах їх професіогенезу та проведено диференціацію вибірки за продуктивністю подолання його негативних проявів, з урахуванням взаємодії особистісних рис та когнітивно-стильових характеристик.

Дисертанткою виявлено взаємозв'язок між застосуванням продуктивних копінг-стратегій у процесі подолання негативних проявів когнітивного дисонансу та стійкістю до стресу медичних працівників, їх ціннісним ставленням до життя (на противагу непродуктивним копінг-стратегіям, що корелюють з професійним стресом, емоційним вигоранням та мають негативний вплив на подолання проявів когнітивного дисонансу, провокуючи внутрішню конфліктність та професійне вигорання медичних працівників загалом).

Унгурян Н.В. розроблено та доведено ефективність комплексної соціально-психологічної програми формування конфліктологічної культури медичних працівників з метою подолання негативних проявів когнітивного

дисонансу в їх професійній діяльності, реалізованої з позицій суб'єктно-діяльнісного, індивідуально-орієнтованого, когнітивного, середовищного підходів, із задіянням соціально-психологічних технологій особистісної та міжособистісної спрямованості, а також активних соціально-психологічних методів навчання та допомоги.

У дисертаційному дослідженні Унгурян Н.В. поглиблено та уточнено: уявлення про соціально-психологічну обумовленість проявів когнітивного дисонансу у професійній діяльності фахівців соціономічного профілю, зокрема медичних працівників, а також набули подальшого розвитку: погляди на змістовну специфіку професійної діяльності, особистісні трансформації та особливості когнітивного стилю медичних працівників; підходи до засобів і технологій подолання проявів когнітивного дисонансу в їх професійній діяльності у соціально-психологічному вимірі.

У першому розділі *«Теоретико-методологічний аналіз проблеми когнітивного дисонансу у професійній діяльності медичних працівників»* авторкою проаналізовано значний масив джерел, до якого увійшли як класичні праці з проблем внутрішніх конфліктів, когнітивного дисонансу та професійної діяльності медичних працівників, так і роботи, що розглядають психологічні аспекти ціннісного ставлення до життя. Крім того, було опрацьовано новітні теоретико-експериментальні дослідження, присвячені професійній самореалізації медичних працівників та процесу професіоналізації студентів-медиків.

Специфіка прояву когнітивного дисонансу у професійній діяльності медичних працівників розглянута дисертанткою згідно з базисним підходом системного опису діяльності. Цей підхід включає морфологію (суть і структуру), аксіологію (потреби, цінності, оцінки), праксеологію (розвиток та функціонування) та онтологію (існування, характеристика, пізнання).

Вагомим аспектом дисертаційного дослідження Унгурян Н.В. вважаємо акцентування на важливості виховання конфліктологічної культури медичних працівників і студентів-медиків в широкому розумінні, що розглядається як важливий крок до формування ціннісного ставлення до життя, а запропоновані

стратегії виступають превентивними у боротьбі з негативними проявами та наслідками когнітивного дисонансу у професійній діяльності медичних працівників.

У другому розділі *«Емпіричне дослідження соціально-психологічних особливостей проявів когнітивного дисонансу у професійній діяльності медичних працівників»* завдяки використанню методів математичної статистики, авторка виокремлює психологічні типи, притаманні медичним працівникам та студентам-медикам, котрі вибирають копінг-стратегії, які допомагають «успішно» (або «неуспішно») виходити зі стану когнітивного дисонансу.

Дисертанткою розкрито сутність професійного функціонування медичних працівників на різних стадіях професійного розвитку. Показано, що ключову роль у цьому складному процесі відіграють переживання когнітивного дисонансу та характерні поведінкові реакції у спробах його подолати, які залежать від специфічного поєднання особистісних особливостей та стилю мислення.

Емпірична частина психологічного дослідження Унгурян Н.В. демонструє глибокий характер наукового мислення дисертантки. Авторкою було опрацьовано значну генеральну сукупність, що дозволяє якісно висвітлити емпіричні прояви внутрішньоособистісних конфліктів та когнітивного дисонансу у професійній діяльності медичних працівників.

У емпіричному дослідженні Унгурян Н.В. продемонструвала переконливе обґрунтування структури та специфіки організації експерименту, включаючи вибір плану експерименту та конкретні психодіагностичні методики.

Дисертанткою проведено диференціацію вибірки за продуктивністю подолання негативних проявів когнітивного дисонансу, з урахуванням взаємодії особистісних рис та когнітивно-стильових характеристик респондентів. За результатами кластерного аналізу по вибірці медичних працівників з досвідом професійної діяльності авторкою ідентифіковано два типи, що характеризуються як продуктивні, проявляються в процесі подолання негативних проявів когнітивного дисонансу в їх професійній діяльності та

демонструють спільні риси, найважливішими з яких є відсутність інтроверсії та полезалежності. Перший тип: «активні, прагматичні, конформні екстраверти – «диференційовані», другий: «нерішучі, полenezалежні «недиференційовані».

По вибірці майбутніх медичних працівників дисертанткою виокремлено два типи, які демонструють продуктивні стратегії у подоланні негативних проявів когнітивного дисонансу. Перша група: «самовпевнені, емоційно врівноважені екстраверти – «диференційовані»; друга: «чутливі, помірковані інтроверти – «недиференційовані».

Унгурян Н.В. виявлено специфіку подолання негативних проявів когнітивного дисонансу в залежності від стійкості до стресу медичних працівників та їх ціннісного ставлення до життя. Прояви професійного напруження у медичних працівників корелюють з досвідом подолання негативних проявів когнітивного дисонансу, ступінь переживання якого значно вищий у медичних працівників зі стажем професійної діяльності до 5-ти років, ніж у медичних працівників досвід професійної діяльності яких більше 7-ти років. Це пояснюється відмінностями у структурі захисної та опанувальної копінг-поведінки, а також самоусвідомлення. Механізми психологічного захисту медичних працівників демонструють більш активне застосування захисту «неприйняття». Разом з тим, у медичних працівників зі стажем професійної діяльності більше 5-ти років фіксується вищий рівень самоприйняття. Відповідно, стратегії подолання негативних проявів когнітивного дисонансу мають відчутний вплив на рівень переживання стресу медичними працівниками, незалежно від стажу їх професійної діяльності, при цьому неефективні стратегії сприяють розвитку професійного стресу, а ефективні – підвищують стресостійкість у цих групах фахівців-медиків.

Надійність і вірогідність результатів дослідження забезпечено методологічним обґрунтуванням вихідних теоретичних позицій, використанням відповідним меті методам й завданням дослідження, репрезентативністю вибірки, поєднанням кількісних та якісних методів аналізу отриманих емпіричних даних, застосуванням методів математичної статистики.

У третьому розділі *«Соціально-психологічні засади подолання негативних проявів когнітивного дисонансу в професійній діяльності медичних працівників»* дисертанткою наведено змістовно-процесуальні основи комплексної соціально-психологічної програми формування конфліктологічної культури медичних працівників з метою подолання негативних проявів когнітивного дисонансу в їх професійній діяльності та проведено аналіз її ефективності. Зазначена програма була реалізована з позицій суб'єктно-діяльнісного, індивідуально-орієнтованого, когнітивного, середовищного підходів, із задіянням соціально-психологічних технологій особистісної та міжособистісної спрямованості, а також активних соціально-психологічних методів навчання та допомоги.

Задіяння програмних засобів призвело до переорієнтації медичних працівників з пошуку зовнішньої підтримки на використання внутрішніх ресурсів, що свідчить про розвиток ефективних стратегій подолання негативних проявів когнітивного дисонансу, покращення складових конфліктологічної культури медичних працівників та сприятливо вплинуло на структуру, динаміку, результативність особистісних процесів, стаючи джерелом самовдосконалення й самоствердження.

Авторкою доведено, що цілеспрямовані психопрофілактичні дії та коригувальні інтервенції впливають на формування ціннісних орієнтирів у ставленні до життя, професійного шляху, розвитку ефективних стратегій копінг-поведінки у медичних працівників. Це сприяє зростанню стійкості до стресу, підсилює мотивацію до професійного росту, підвищує психологічну готовність до кризових ситуацій у професії та сприяє запобіганню професійного вигорання.

Практична цінність дисертаційного дослідження Унгурян Н.В. визначається можливістю застосування методичного інструментарію для вивчення соціально-психологічних проявів когнітивного дисонансу у професійній діяльності медичних працівників; у створенні та апробації комплексної соціально-психологічної програми формування конфліктологічної культури медичних працівників з метою подолання проявів когнітивного дисонансу у їх професійній діяльності. Отримані авторкою дані, разом із

задіяними психодіагностичними методиками, засобами корекції та активними соціально-психологічними методами навчання та допомоги, можуть знайти застосування на різних етапах професіогенезу фахівців медичної галузі задля системної інтеграції особистості, емоційної саморегуляції, соціальної адаптації та ефективної професійної взаємодії, а також розширення проактивних поведінкових стратегій.

Зміст автореферату повністю узгоджується з представленим текстом дисертації. У дисертації не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Унгурян Н.В., слід висловити окремі зауваження та пропозиції, що можуть слугувати підставою до дискусії.

1. У дослідженні підкреслено необхідність розробки ефективних стратегій подолання когнітивного дисонансу, як для медичних працівників із різним стажем професійної діяльності, так і для студентів медичних закладів. Проте, конкретні засоби реалізації таких стратегій в процесі навчання студентів залишаються невизначеними. У зв'язку з цим потребує пояснення, яким чином відбувається формування результативних стратегій виходу зі стану когнітивного дисонансу у майбутніх фахівців-медиків.

2. Авторкою представлено ґрунтовну програму формування конфліктологічної культури медичних працівників з метою подолання негативних проявів когнітивного дисонансу в їх професійній діяльності, розвитку ціннісного ставлення до життя, зокрема, у студентів-медиків. Водночас, поза увагою цієї програми та пов'язаних з нею заходів залишається ключова роль викладачів у підтримці цього процесу. Виникає питання щодо доцільності розробки моделі освітнього середовища, яке може бути складовою частиною зазначеної програми.

3. У професійній діяльності медичних працівників особливої уваги потребують внутрішньоособистісні конфлікти, які можуть слугувати одним із ключових чинників виникнення та прояву когнітивного дисонансу. Разом із тим, емпіричні відомості про особливості проявів та шляхи подолання

внутрішньо-особистісних конфліктів, пов'язаних з професійною діяльністю медичних працівників, висвітлено фрагментарно, що, свідчить про потребу в більш ґрунтовному їх висвітленні.

4. В авторефераті дисертації варто було б глибше розглянути психологічні аспекти й конкретизувати дії, спрямовані на становлення конфліктологічної культури медичних працівників та студентів медичних спеціальностей.

Зазначені недоліки та зауваження не знижують цінності здійсненого дослідження та загальної позитивної оцінки дисертації Унгурян Н.В., як завершеного цілісного наукового доробку.

На підставі вищезазначеного можна констатувати, що дисертаційне дослідження «Соціально-психологічні особливості проявів когнітивного дисонансу у професійній діяльності медичних працівників» повністю відповідає всім вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» із змінами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року та вимогам МОН України, які висуваються до підготовки кандидатської дисертації, а його авторка, Унгурян Наталя Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,

директор Українського Північно-Східного Інституту

прикладної та клінічної медицини (м. Суми)

П.С. Білецький

Підпис Білецького П.С.
Табачний бухгалтер
30.04.2025

Степановича заступлю,
О.Г. Мухомов